

Utbildningsdepartementet
103 33 Stockholm

Yttrande över betänkandet Att lära för hållbar utveckling, SOU 2004:104

Folkbildningsförbundet, som är de nio studieförbundens intresseorganisation, avlämnar härmed sitt yttrande över rubricerat betänkande.

Allmänt

Världens folk står inför allvarliga problem i form av olika hot mot hållbar utveckling, såsom fattigdom, klimatförändringar och krig. Folkbildningsförbundet välkomnar därför initiativet att lyfta fram hur förutsättningarna inom olika utbildningsmiljöer ser ut för lärande och resultat med sikte på att främja en hållbar värld.

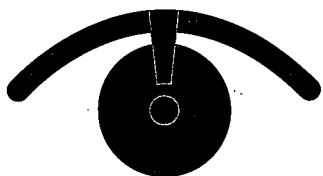
Kofi Annan pekar på svårigheten att göra det abstrakta begreppet hållbar utveckling till en verklighet för människor. Brundtlandkommissionen på 80-talet definierade det som en utveckling som tillfredsställer dagens behov utan att äventyra kommande generationers möjligheter att tillfredsställa sina behov. Den bärande principen är att ekonomiska, sociala och miljömässiga förhållanden och processer är integrerade, d v s de är varandras förutsättningar och stöd. I och med FNs miljökonferens i Rio de Janeiro 1992 började vetenskapen om människors lärande som en förutsättning för hållbar utveckling att växa fram.

Betänkandet lyfter fram arbetsformer som kännetecknas av hög deltagaraktivitet och demokratiska arbetssätt som centrala i en framgångsrik utbildning för hållbar utveckling och framhåller folkbildningens starka traditioner därvidlag.

Studieförbunden har i årtionden varit engagerade i frågor med relevans för hållbar utveckling på både lokal, nationell och internationell nivå. För somliga har det varit profilfrågor alltsedan grundandet. På 90-talet var studieförbunden mycket aktiva i mobiliseringen av det lokala Agenda 21-arbetet genom studiecirklar, föreläsningar och andra kulturprogram.

Studieförbunden har konstaterat betänkandet, i motsats till de formella utbildningssystemen väl utvecklade kontakter också med människor i länder utanför den västerländska kultursfären och bl a genom sin folkrörelseförankring även med närsamhället.

Internationell solidaritet och hållbar utveckling är en framtidsuppgift för studieförbund och folkhögskolor, vilket lyfts fram i Folkbildningens Framsyn, som presenterades av Folkbildningsrådet våren 2004 och som baseras på 117 rådslag runt om i landet.

Kärnverksamheten som pedagogisk resurs, kulturanordnare och motor för lokalt engagemang och utvecklingsarbete ska bestämma inriktningen och perspektiven global rättvisa och hållbar utveckling ska integreras i all verksamhet. Insatserna ska fördjupas på tre områden: som vägvisare och inspiratörer i lokalsamhället; som aktiva partners i utvecklingsinsatser med lokal förankring både hemma och i samarbetslandet och, slutligen, som opinionsbildare nationellt och internationellt.

Kommitténs uppdrag är formulerat med fokus på det offentligt finansierade utbildningssystemet. Detta är att beklaga. Kommittén har också valt att utveckla sina reflektioner mer om de delar av utbildningssystemet som gäller barn och ungdomar och i mindre grad om dem som gäller vuxna. Folkbildningsförbundet konstaterar värdet av att kommittén åtminstone i viss utsträckning tagit med folkbildningens verksamhet i sina analyser och ställningstaganden.

2 Rådslaget i Göteborg den 4-7 maj 2004

Rådslaget menade att "lärandeprocessen behöver omvandlas så att de lärande kan ta en mer aktiv del i utformning av såväl innehåll som form och ansvar för sin utbildning. De lärande ska få tillfälle att omsätta sin kunskap i handling. Samarbetet mellan formella och icke-formella utbildningssystem bör uppmuntras." Folkbildningsförbundet instämmer i detta mycket folkbildningsmässiga förhållningssätt.

3 Om lärande, utbildning och hållbar utveckling

Kommittén skriver att lärandet sker under en människas hela liv och i alla de sammanhang som människan befinner sig i. Med andra ord är lärande *livslångt* och *livsvitt*. Folkbildningsförbundet instämmer och menar att detta synsätt är grundläggande för studieförbundens verksamhet.

Hur utbildning ska utformas och *vad* den ska behandla är viktiga frågor för att förstå utbildning för hållbar utveckling. Som svar på *vad* nämns ofta fred och säkerhet, naturresurser, jämställdhet etc. Detta är tveklöst viktigt, men kommittén menar att det måste finnas kvar ett stort utrymme för lärande på den lokala nivån att bestämma vad som är viktigt för dem. Folkbildningsförbundet delar den uppfattningen.

Begreppet handlingskompetens innefattar både kunskap om utvecklingen och vilja att påverka den. Det är ett centralt begrepp inte bara vad gäller utbildning för hållbar utveckling, som kommittén hävdar, utan också inom folkbildningen.

Folkbildningsförbundet stödjer helt kommitténs uppfattning att utbildning för hållbar utveckling bör syfta till att de lärande erövrar förmåga och vilja att verka för en hållbar utveckling lokalt och globalt.

Kommittén identifierar ett antal karaktärsdrag som väsentliga för hur utbildning ska utformas för att bidra till hållbar utveckling. Den menar att samtliga dessa drag oundgängligen bör finnas med. Folkbildningsförbundet anser, att listan på karaktärsdrag utgör ett stöd för utbildningsanordnare och deltagare och att det optimala vore att kunna tillgodose samtliga, men att det inte är rimligt att idag ställa sådana krav.

4 Utbildning för hållbar utveckling i praktiken

I detta kapitel, som förutom skolan, högskolan och vuxenutbildningen även har med folkbildningen, granskas arbetsformer, innehåll och resultat ur perspektivet hållbar utveckling och utifrån karaktärsdragen i kapitel 3. Kommittén konstaterar, att den bild de fått fram är

fragmentarisk, då få undersökningar som belyser utbildningssystemets bidrag till hållbar utveckling finns att tillgå och uppföljningssystemen inte är upplagda från det perspektivet. Dessutom är det vanskligt att göra jämförelser mellan utbildningsformerna, eftersom tillgängliga undersökningar inte gjorts så att de medger jämförelser.

Kommittén pekar på behovet av att utveckla undersökningar och former för reguljär uppföljning som belyser utbildningssystemet ur perspektivet hållbar utveckling och som gör jämförelser mellan olika utbildningsformer möjliga. Folkbildningsförbundet inser detta behov.

För folkbildningens del konstaterar kommittén, att idealen stämmer väl med karaktärsdragen för utbildning för hållbar utveckling, att graden av inflytande är hög och demokratiska former vanligt förekommande. Vidare att folkbildningens organisationer ofta haft en mäklarroll mellan medborgare och myndigheter, men att folkbildningen idag mer verkar vara ett sätt för individer att förverkliga olika livsprojekt. Utbildningar som integrerar ekonomiska, sociala och miljömässiga aspekter blir vanligare. De internationella kontakterna, även utanför västvärlden, är många. Folkbildningen bidrar till individens ökade självkänsla och handlingsförmåga, medan det är svårare att påvisa effekter avseende de lärandes vilja och förmåga att agera för en hållbar utveckling. De grupper som deltar minst i demokratiprocessen, främst invandrare och arbetslösa, deltar också minst i cirkelverksamheten, men ändå utgör invandrare eller funktionshindrade 20% av studieförbundens deltagare.

Kommittén lyfter fram några generella iakttagelser som rör osäkerheten kring begreppet hållbar utbildning, deltagarinflytandet, samverkan med närsamhället och kontakten med världen utanför den västerländska kultursfären samt de lärandes vilja att agera för hållbar utveckling.

5 Att styra mot hållbar utveckling

Frågan ställs huruvida styrsystemen stödjer utbildning för hållbar utveckling. Man konstaterar, att styrsystemen i vissa avseenden ger gott stöd i andra är signalerna inte tillräckligt tydliga. Styrdokumenten saknar oftast helhetsperspektiv, medan delasppekter finns med. Kommittén menar att det finns behov av att utveckla kunskap om hur kvalitativa och kvantitativa fördelningskriterier ska balanseras för att resursfördelningssystem ska stödja utbildning för hållbar utveckling.

Kommittén sammanfattar, att för folkbildningens del ges stort friutrymme för de lokala utbildningsverksamheterna att utforma innehåll och arbetsformer. Rambestämmelserna från staten i till exempel förordningen om statsbidrag till folkbildningen anger delasppekter som är av betydelse för en hållbar utveckling. Själva begreppet hållbar utveckling finns emellertid inte med och helhetsperspektivet saknas.

Kommittén föreslår ett förtydligande av förordningen om statsbidrag till folkbildningen så att det framgår att verksamheten skall främja socialt, ekonomiskt och miljömässigt hållbar utveckling som innebär att nuvarande och kommande generationer tillförsäkras en god miljö och hälsa, ekonomisk och social välfärd och rättvisa.

Folkbildningsförbundet ser inte behov av ytterligare ett motiv för statens stöd till folkbildningen. I det fall Regering och Riksdag antar begreppet hållbar utveckling som ram för den nationella politiken ska folkbildningen givetvis också omfattas av denna.

- 6 Sverige ska vara ett föregångsland inom utbildning för hållbar utveckling
Folkbildningsförbundet stödjer kommitténs följande förslag med vissa ändringar:
- Dialogen mellan aktörer inom och utanför utbildningsområdet om utbildning för hållbar utveckling behöver utvecklas och fördjupas.
  - Det informella och icke-formella lärandets betydelse för hållbar utveckling bör ytterligare belysas.
  - Instruktionerna till myndigheter inom utbildningsområdet bör ändras så att de genom sin verksamhet skall främja utbildning för hållbar utveckling.
  - Offentliga forskningsfinansiärer bör få i uppdrag att ytterligare stödja gränsöverskridande forskning särskilt om *lärande för hållbar utveckling*.
  - Grundutbildning och fortbildning av de pedagogiskt verksamma inom utbildnings- och folkbildningsområdet bör inriktas mot att förstärka kunskapen om *lärande för hållbar utveckling*.
  - En långsiktig strategi och handlingsplan bör formuleras för arbetet med *lärande för hållbar utveckling* under den närmaste 10-årsperioden.
  - En pilotverksamhet bör inrättas som ger möjligheter för aktörer inom skolektorn, högskolektorn och folkbildningen att med statligt stöd ta fram metoder för hur *verksamheten* kan genomsyras av perspektivet hållbar utveckling.

Kommittén föreslår att Regeringen bör överväga inrättandet av ett särskilt pådrivande och samordnande organ under FNs årtionde. Folkbildningsförbundet menar, att det är minst lika angeläget att utveckla långsiktigt hållbara former för Regeringens arbete med inriktning på hållbar utveckling och att FNs årtionde bör få bli ram för detta.

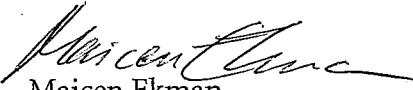
6.2. Kostnadseffekter

Folkbildningsförbundet anser, att kommitténs förslag om ett årligt tillskott på 50 miljoner kronor under tre år till folkbildningen och utbildningssektorn är helt otillräckligt.

Studieförbunden har under en lång följd av år fått en kraftigt försämrad ekonomisk situation och har därför svårigheter att svara mot efterfrågan. För att möta människors behov av livslångt och livsvitt lärande för hållbar utveckling är det fram för allt viktigt att folkbildningsanslaget höjs.

För
FOLKBILDNINGSFÖRBUNDET
Studieförbundens intresseorganisation

Åke Gustavsson
Ordförande

Maicen Ekman
Generalsekreterare